

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ І ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ ТА ЇХ РОЛЬ У ПРОЦЕСАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах, а також визначено роль у використанні цих технологій у процесах модернізації освіти.

Ключові слова: відкрита освіта, дистанційне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічні технології, інформаційні технології.

В статье рассматривается вопрос применения технологий открытого образования и дистанционного обучения в зарубежных странах, а также определено роль этих технологий в процессах модернизации образования.

Ключевые слова: открытое образование, дистанционное обучение, информационно-коммуникационные технологии, педагогические технологии, информационные технологии.

The issues of open education and distance learning technologies application in the foreign countries are examined and the role of these technologies in the process of educational modernization is determined in the article.

Key words: open education, distance learning, information and communication technologies, pedagogical technologies, information technologies.

Сьогодні основним пріоритетом розвитку будь-якої розвиненої країни та її стратегією є покращення якості освіти й ефективне запровадження інформаційних і комунікаційних технологій. Так, для країн Європейського Союзу та інших економічно стабільних країн світу застосування комп'ютерних технологій, розвиток дистанційних форм навчання, розвиток інститутів відкритої освіти є найважливішими завданнями державних програм. Процеси переходу суспільства від індустріального до інформаційного, сучасні соціально-економічні процеси, вимагають суттєвих змін у багатьох сферах діяльності суспільних систем. Передовсім це стосується реформування освіти.

Розвиток нових технологій в освіті розвинених країн світу можна розглядати у контексті концепції «Освіта для всіх», яку проголосили значущі міжнародні організації, що опікуються освітою, поміж яких Світовий Банк, ООН, ЮНЕСКО та багато інших. Прискорений розвиток технологій, ринок праці вимагають від молоді конкурентоздатності та спроможності. Причиною прискореного попиту на дистанційні форми навчання у світі є тенденції підвищення платні за навчання у ВНЗ багатьох країн світу. В порівнянні з підвищенням платні за навчання кошти, що відводяться на зберігання та передачу електронної інформації не є значними, а тому дистанційні форми передачі інформації та знань залучають серйозну конкуренцію традиційним та паперовим засобам. Необхідно зазначити, що темпи зберігання, накопичення та передачі інформації сьогодні зростають у 50 разів кожні півтора роки. Така технологічна хвиля спричинила основні зміни пошуку шляхів надання освіти у світі, в центрі якої засоби, спроможні швидко передавати зображення, звук, друковані масиви інформації через комп'ютерні мережі та мультимедійні засоби. Застосування ІКТ в освіті дає змогу отримувати кращі світові знання через супутникові, кабельні, комп'ютерні засоби зв'язку та оперувати значною кількістю інформації.

Мета статті. Проаналізувати специфіку застосування технологій відкритої освіти і дистанційного навчання, визначити роль у процесах модернізації освіти.

Нині Україна перебуває на шляху демократичних перетворень та технологічного розвитку; зміни, що стосуються всіх сфер життя суспільства, спричинені не тільки необхідністю оновлення та зміни суспільства – є наслідком взаємовпливів та закономірних перетворень, що відбуваються у світі. Обравши шлях на кардинальні реформи, входження до європейського освітнього простору, поліпшення якості освіти, українська освіта потребує приведення всіх її компонентів до загальноприйнятих світових стандартів, що відповідатимуть кращим світовим зразкам, у тому числі у царині застосування комп'ютерних технологій. Відтак чільне місце у розвитку систем відкритої освіти соціально та економічно розвинені країни світу надають інформаційним технологіям, зокрема розвитку системи відкритої та дистанційної освіти. Безперечно, окреслена ситуація зумовлена такими факторами:

- появою нових можливостей задля розвитку змісту освіти та педагогічних технологій;
- розширенням доступу до всіх рівнів освіти, реалізації можливостей її отримання, особливо для тих, хто не може навчатись у ВНЗ за традиційними формами внаслідок браку фінансових або фізичних можливостей, професійної зайнятості, віддаленості від великих міст тощо;
- створенням умов задля реалізації концепції навчання протягом життя;
- створенням умов для особистісного навчання.

Подані фактори впливають із реалізації принципу задоволення потреб в інтересах формування гармонійно розвинутої, соціально активної, творчої особистості, проголошеного відповідно до нової парадигми освіти багатьох країн. Саме тому нині дистанційна освіта та навчання – найважливіші елементи освіти розвинених країн, а за останнє десятиріччя – України. Це зумовлено бурхливим розвитком інформаційних технологій та освітньою політикою урядів різних країн, їхнім прагненням зробити максимально доступною для всіх верств населення освіту будь-якого рівня.

Важливо зазначити, що освіта завжди була та залишається найбільш консервативною цариною діяльності людини. Однак, обсяг знань поступово зростає, а технології передачі інформації залишалися незмінними. Саме інноваційні підходи покликані подолати проблему так званого інформаційного вибуху (information boom), яким характеризується сучасне суспільство.

Зауважимо, що сучасні технології освіти, значно змінившись, збагатились такими формами та методами, що засновані на дистанційних (відкритих) формах освіти. Їх виникнення пов'язане з появою нового поняття – глобальної освіти, під яким розуміють цілісну міжнародну систему освіти (переважно вищої), яка охоплює традиційні загальні компоненти на новій технологічній основі. Тому сьогодні до найбільш вагомих організацій та навчальних закладів, що заклали концептуальні основи відкритої (дистанційної освіти) у світі можна віднести Відкритий Університет Британії, штаб-квартира якого знаходиться в Лондоні. Національний технологічний університет, США, що надає технологічну освіту через дистанційні мультимедійні засоби та залучає до роботи мережі понад 45 технічних ВНЗ у США. EUROPACE (Нідерланди), організація, яка створила мережу закладів, що провадить дистанційну освіту в Європі, має поміж зареєстрованих членів понад 700 закладів освіти [9, 5].

Отже, передовсім слід зупинитись на понятті дистанційної освіти в контексті розуміння поняття відкритої освіти. Так, дистанційну освіту та дистанційне навчання необхідно розглядати у контексті глобальної освіти, оскільки вона пов'язана з побудовою нової освітньої технології, яка передбачає застосування нових засобів навчання, а саме: комп'ютерів, інформаційних мереж, глобальної системи Інтернет та необхідних вмій, навичок та компетентностей задля її використання.

У різних країнах під терміном дистанційного навчання розуміють т.зв. кореспондентське навчання (correspondence learning), коли передбачають форми навчання на відстані від навчального закладу (переписка, заочне навчання тощо). Так, Університет Лондона (1836 р.), Університет Чикаго (1892 р.) і Університет Квінсленд (1911 р.) були першими навчальними закладами, які запровадили кореспондентське навчання у вищих навчальних закладах. У колишньому Радянському Союзі, в Україні (з кінця 1920-х рр.) різновид такого навчання назвали заочним навчанням. Широкого розповсюдження кореспондентське навчання набуло у роки розбудови країн Європи після Другої світової війни. Зокрема, у Франції спричинене обмеженими можливостями навчання населення, що мешкало у віддалених гірських районах та не мало фінансових можливостей до навчання у великих містах. Попри установлені терміни, які вживаються українськими освітянами щодо дистанційного навчання та освіти, дискусія навколо витлумачення окреслених термінів триває. Так, український дослідник Б. Шуневич детально розглядає термінологію, пов'язану з дистанційним навчанням та застосуванням дефініцій у царині навчальної інформатики. На думку вченого [8, с. 95 – 104], основні труднощі виникають у процесі перекладу англійських термінів із дистанційної освіти та існування багатьох синонімічних рядів до основних витлумачень англійської та української мов. Як приклад Б. Шуневич наводить переклад українською мовою терміна дистанційне навчання, який має в англійській мові такі взаємозамінно-використовувані терміни: education at a distance, distance education, distance learning, distance teaching, E-learning, online learning (on-line learning), open learning, open and distance learning та ін. Основна ознака, що об'єднує всі ці терміни, – використання інформаційно-комунікаційних технологій [8, с. 102]. Отже, застосування термінології щодо дистанційного навчання в інших мовах досить складне та неоднозначне.

Б. Шуневич також зазначає, що поняття дистанційного навчання є синонімом відкритого навчання, або електронного, он-лайнного, віртуального та підкреслює основні риси такого навчання, яке відрізняється від заочного у традиційному розумінні, є навчанням відкритим, інтерактивним й доступним для всіх, незалежно від місця перебування та навчання учня. Як уважає дослідник, терміни відкрита освіта, відкрите навчання (open education, open learning) поки що по-різному сприймаються в Україні й за кордоном. На Заході сутність окреслених тлумачень розуміють так: 1) можливість кожної людини отримувати освіту незалежно від місця проживання, віку, національності, фізичного стану і т.ін.; 2) підтримка цієї можливості державою через надання різноманітних пільг, стипендій; 3) застосування новітніх технологій навчання. В Україні під цим терміном поки що розуміють першу частину вищезазначеного поняття. Насьогодні поки що мова не йде про пільги, стипендії та інші можливості для тих, хто навчається.

Розглядаючи поняття відкритої освіти та основні підходи до його розуміння, беручи до уваги досвід Росії, слід зазначити про існування Концепції відкритої освіти, яка своїми положеннями виходить із відповідних концепцій філософії освіти та Національної доктрини освіти Російської Федерації, Федеральної програми розвитку освіти. Окреслена концепція інтегрує низку напрямів та досліджень, що здійснюються в межах міжвузівських та міжвідомчих програм. Особливо це стосується галузевих науково-технічних та федеральних цільових програм. Концепція відкритої освіти Росії визначає такі основні системотворчі принципи відкритої освіти:

- принцип гнучкості та модульності освіти та освітніх послуг;
- принцип формування інформаційного освітнього середовища в системі освіти.

Російський учений-педагог А. Хуторської історію розвитку відкритих, особливо дистанційних форм навчання, співвідносить із так званою евристичною освітою, що реалізується за допомогою мережі Інтернет та ґрунтується на застосуванні учнями телекомунікаційних методів конструювання знань, набуття досвіду спілкування зі світом. На думку вченого, використання нових інформаційних технологій, передовсім, комп'ютерних ігор на CD-ROMах, ігри в мережі Інтернет впливають на психологічні та світоглядні якості школярів: залучають інтерактивністю, тобто можливостями виконання швидких дій та спритності. Саме тому дистанційні форми освіти є цікавими для молоді.

Згідно з позицією А. Хуторського в основу дистанційних форм освіти покладено ідеї російських

космістів – Д. Андрєєва, Н. Бердяєва, В. Вернадського, В. Соловйова, Н. Федорова, П. Флоренського, К. Цюлковського, А. Чижевського та ін. про інтеграцію людини у довкілля, що співвідноситься з кіберпростором та невичерпними інформаційно-діяльними можливостями [5, с. 1 – 5].

Саме такий підхід відображено при створенні освітніх інформаційних порталів, наприклад т.зв. Російського порталу відкритої освіти (РПОО), Російського загальноосвітнього порталу (РПО) для освітніх організацій Російської Федерації (загальноосвітніх шкіл, коледжів, училищ, технікумів, інститутів, академій та університетів), незалежно від форм власності, що ґрунтується на використанні нових інформаційних та комунікаційних технологій дистанційної освіти.

Цікавою в аспекті нашого дослідження виявилась позиція російських учених О. Орчакова та А. Калмикові, які визначають термін «відкрита освіта» як слабкоформалізовану освітню систему, де доступ до освітніх ресурсів забезпечується кожному бажаючому без перевірки «вхідних параметрів знань» (вступних іспитів), в якій використовуються технології (також дистанційні), що максимально враховують побажання та можливість того, хто навчається.

Гадаємо, заслуговує на увагу дослідження російських науковців В. Філіпова та В. Тихомирова щодо т.зв. моделі відкритої освіти, метою якої є підготовка учнів до повноцінної та ефективної участі у суспільних та професійних сферах в умовах інформаційного суспільства. Дана концепція передбачає відкритість освіти майбутнього; інтеграцію способів засвоєння людиною світу; розвиток та входження у процеси синергетичних понять відкритості світу, цілісності та взаємозв'язку людини, природи та суспільства; світоглядні та змістові моделі; вільне володіння різноманітними інформаційними системами, які посідають значну роль у навчально-виховному процесі; особистісна спрямованість процесу навчання; розвиток інформаційної культури; психологічну установку на формування нових орієнтирів та цілей; зміну ролі викладача: перехід до спільних дій у нових ситуаціях відкритого, мінливого та незворотного світу.

Отже, відкрита освіта в більшості випадків має на меті політику освітньої установи, побудовану задля здійснення процесу навчання з використанням гнучкіших способів, із врахуванням індивідуальної географічної відстані, соціальних і тимчасових обмежень конкретних студентів. До того ж, відкрита освіта передбачає єдність принципів, спрямованих на врахування індивідуальних особливостей учня, його інтересів та потреб, орієнтацію на здійснення навчання кожного студента за індивідуальним планом. Відкрите навчання може поєднувати дистанційну або інші форми навчання, де немає залежності між студентами; елементи традиційного й самостійного навчання з відповідною формою контролю. Однак, необхідно зазначити, що на сьогодні немає досить чіткого розмежування термінів дистанційна та відкрита освіта. Основним завданням обох форм є забезпечення отримання освіти альтернативними засобами у випадках, коли учні та студенти не використовують традиційне навчання. Так, протягом 70-х – 90-х рр. на Заході було написано багато наукових і полемічних статей стосовно відмінностей між дистанційним навчанням, відкритим навчанням, гнучким навчанням. Нині широко використовується термін відкрите і дистанційне навчання – open and distance learning (ODL), який прагне охопити всі варіанти дистанційного навчання.

Наприклад, Є. Владимирська витлумачує поняття дистанційне навчання як цілеспрямоване озброєння знаннями самостійних і високомотивованих груп населення, яке відбувається за допомогою сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій, що звільняють учнів від необхідності перебувати в певний час задля зустрічі з викладачем»[1, с. 112 – 115].

На думку А. Хуторського, дистанційні форми навчання мають розв'язувати специфічні завдання, що належать розвитку творчої складової освіти, а саме:

- посилення активної ролі учня у процесі самоосвіти: в постановці освітніх цілей, виборі домінуючих напрямів, форм та темпів навчання;
- збільшення обсягу доступних освітніх матеріалів, доступ до світових досягнень культури тощо;
- відкриття нових можливостей спілкування з професіоналами, однолітками, отримання консультацій незалежно від місця перебування;
- зростання евристичної складової за рахунок застосування інтерактивних форм навчання;
- створення комфортних умов задля творчого самовираження учня та можливостей демонстрації результатів діяльності;
- можливість змагання з однолітками, які перебувають в інших містах та країнах завдяки реалізації різноманітних проектів, конкурсів, тендерів, програм [5].

У розумінні поняття дистанційної освіти слід звернутись до нормативних документів, положення міністерств, наказів тощо. Так, у Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, поняття дистанційна освіта визначається як форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, як правило, за технологіями дистанційного навчання [3]. Розглянемо, як визначені у даній концепції складові та характеристики ДО:

Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання:

1. Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів і структурованим навчальним матеріалом, поданим у електронному варіанті.

2. Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі та збереження навчальних матеріалів, організації й супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку.

Незначна за часом та обсягом частина навчального процесу дистанційної освіти може здійснюватись за очною формою (складання іспитів, практичні, лабораторні роботи тощо). Кількісні та змістові показники цієї частини залежать від напрямку підготовки (спеціальності) та етапу розвитку дистанційної освіти і визначаються нормативними документами Міністерства освіти і науки України.

Технології дистанційного навчання можуть використовуватися не тільки в дистанційній освіті, а й в інших формах навчання: очній, заочній, екстернаті; окрім того – в окремих дисциплінах або блоках дисциплін, що призначені для підвищення освітнього рівня чи кваліфікації окремих осіб та (або) груп слухачів.

Розглядаючи основні тенденції та підходи до формулювання концептуальних засад відкритої освіти в європейських країнах, слід зробити висновок, що до основних тенденцій їх запровадження можна віднести те, що навчальні заклади (ВНЗ) у всьому світі розпочали залучати до навчання студентів із різних куточків світу. При цьому велика кількість університетів вийшла на міжнародний рівень і сьогодні пропонують різноманітні нові курси для отримання освіти. Виникла нова культура глобальної освіти. Саме тому можливо прогнозувати найближчим часом появу великої кількості організацій та навчальних закладів, що спеціалізуються на наданні міжнародної освіти та навчання. Українська система освіти сьогодні також переживає зміни у технологіях та підходах надання освіти; вітчизняні навчальні заклади вже розпочали надавати послуги дистанційного навчання та упроваджувати програми, що відповідають світовим зразкам. Важливо, щоб позитивний досвід різних країн був корисним у розробці вітчизняних програм дистанційного навчання та застосування ІКТ у вищих навчальних закладах нашої країни.

Література

1. Владимирська Є. Дистанційна чи відкрита освіта: дефініційні артикуляції / Є Владимирська // Вища освіта України, 2004. – № 2. – С. 112 – 115.
2. Далингер В. А. Этапы становления и развития дистанционного образования в России. – Режим доступу: <http://www.ito.su/2001/ito/III/2/III-2-7.html>
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні (Затверджено Міністром освіти і науки України В. Г. Кременем 20 грудня 2000р.) – К. : Просвіта, 2000.
4. Орчаков О. О. Открытое образование / О. Орчаков, А. Калмиков.– Режим доступу: http://www.dist.mnpu.ru/distkurs/hip_dic/do/sl/s26.htm
5. Хуторской А. В. Концепция дистанционного образования. – 1998. – Режим доступу: <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/dopol/russia/conzep.html>
6. <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/dopol/russia/conzep.html>
7. http://edu.of.ru/distantobr/news.asp?ob_no=5313
8. Шуневич Б. Обґрунтування наукової термінології з дистанційного навчання / Б. Шуневич // Вісник Нац. ун-ту «Львів. політ.» – 2003. – № 490. – С. 95 – 104.
9. Peter T. Knight EDUCATION FOR ALL THROUGH ELECTRONIC DISTANCE EDUCATION / Т. Peter. – Режим доступу: <http://aie.msk.su/english/confer/conf94/conf12.html>